

Konvencionalna in hibridna varnost: vzorci (dis)kontinuitete

Marjan Malešič (ur.)

Ljubljana, 2016

KONVENCIONALNA IN HIBRIDNA VARNOST: VZORCI (DIS)KONTINUITETE
urednik Marjan Malešič

Knjižna zbirka VARNOSTNE ŠTUDIJE
Urednik zbirke: Anton Grizold

Izdajatelj FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
Za založbo: Hermina Krajnc

Recenzenta: Marjan Brezovšek in Bogomil Ferfila
Jezikovni pregled: Majda Degan

Naslovnica: Leon Beton
Prelom: EMMA
Tisk: Littera Picta d. o. o.

Naklada 300 izvodov.

Copyright © FDV, 2016
Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.
Vse pravice pridržane.

Ljubljana, 2016

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

351.78

KONVENCIONALNA in hibridna varnost : vzorci (dis)kontinuitete /
Marjan Malešič (ur.). - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2016. -
(Knjižna zbirka Varnostne študije)

ISBN 978-961-235-759-7
I. Malešič, Marjan
282201856

KAZALO

Prolog 5

Marjan Malešič

Presek raziskovanja na obramboslovnem področju 7

PRVI DEL

3

Anton Grizold, Iztok Prezelj

Preoblikovanje obrambnih politik v sodobnem varnostnem okolju 19

Rok Zupančič

Geneza koncepta preprečevanja oboroženih konfliktov: od prvih idej do (nove) norme mednarodnih odnosov? 43

Mirko Cigler

Hibridna varnost 75

Uroš Svete

Hibridni konflikti v omreženi družbi 97

DRUGI DEL

Anton Žabkar

Razvoj sredozemskih vojnih mornaric na začetku tretjega tisočletja (2000–2015) 113

Anton Bebler

Ukrajinska kriza in evropska varnost 155

Marjan Malešič

Varnostni koncept Evropske unije: temeljni problemi in težave 173

Jelena Juvan	
Evropska (ne)varnost	195

TRETJI DEL

Maja Garb	
Uspešnost mirovnih operacij	215

Janja Vuga	
Med družino in delom: očetje, matere in otroci v vojaški organizaciji	239

Vladimir Prebilič	
Vodna (ne)varnost – sodobna varnostna paradigma	257

Iztok Prezelj, Dušan Marinčič	
Vloga in pomen simulacij na področju kriznega menedžmenta	273

***

Pregled znanstvenoraziskovalnega dela Obramboslovnega raziskovalnega centra v obdobju 2010–2015	293
--	-----

O avtorjih	303
-------------------------	-----

Stvarno in imensko kazalo	305
--	-----

Prolog

Dosežke Obramboslovnega raziskovalnega centra redno objavljamo v knjižni zbirki *Varnostne študije*. Znanstvena monografija ***Konvencionalna in hibridna varnost: vzorci (dis)kontinuitete*** je že šesta po vrsti. Leta 1992 in 1998 smo objavili monografiji urednika Antona Grizolda *Razpotja nacionalne varnosti oz. Perspektive sodobne varnosti*, v letih 2002, 2006 in 2010 pa monografije urednika Marjana Malešiča *Nacionalna in mednarodna varnost*, *Varnost v postmoderni družbi* in *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*. Šesta monografija torej zgoščeno predstavlja empirične izsledke raziskovalnega dela na obramboslovnem področju v zadnjih petih letih, v katerih smo izvedli več temeljnih, razvojnih in aplikativnih raziskav, analiz in študij.

Pričujoča znanstvena monografija ima še poseben pomen, saj s svojim izidom obeležuje štirideset let študija obramboslovja in delovanja Katedre za obramboslovje ter trideset let institucionaliziranega obramboslovnega raziskovanja v okviru Obramboslovnega raziskovalnega centra. Knjigo posvečamo vsem dejavnim udeležencem in podpornikom tega procesa, se pravi pedagoginjam in pedagogom, raziskovalkam in raziskovalcem, diplomantkam in diplomantom, študentkam in študentom ter številnim kolegicam in kolegom iz domovine in tujine, ki so s svojim pedagoškim, raziskovalnim in publicističnim delom ali s svojo nesebično podporo spodbujali razvoj obramboslovja kot znanstvene vede.

Znanstveno monografijo *Konvencionalna in hibridna varnost: vzorci (dis)kontinuitete* ponujamo v kritično presojo strokovni in laični javnosti. Ob njenem izidu se iskreno zahvaljujem vsem avtorjem prispevkov, drugim sodelavcem Obramboslovnega raziskovalnega centra, Založbi Fakultete za družbene vede, Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Evropski komisiji in drugim naročnikom naših raziskav.

Marjan Malešič, urednik

Presek raziskovanja na obramboslovnem področju

7

Marjan Malešič

Organizirano in sistematično raziskovanje na obramboslovnem področju sega v začetek osemdesetih let prejšnjega stoletja in je leta 1985 pripeljalo do ustanovitve Obramboslovnega raziskovalnega centra (Malešič, 2014). Raziskovanje, ki je do danes potekalo v več fazah, je občutno prispevalo k razvoju obramboslovne vede in študija, o čemer smo v bližnji preteklosti poročali nekateri avtorji (Bebler, 1996, Jelušič in Grizold, 2008, Malešič, 2013). Raziskovanje je bilo podlaga za oblikovanje novih in nadgradnjo obstoječih teorij ter za razvoj metodologije, omogočilo je intenzivno publicistično delovanje in mednarodno sodelovanje, najpomembnejši dosežek pa je prenos raziskovalnih spoznanj v pedagoški proces na različnih stopnjah študija obramboslovja in v prakso nacionalnovarnostnega sistema.

V zadnjem petletnem obdobju je institucionalizirano obramboslovno raziskovanje vključevalo nacionalni raziskovalni program in projekte, katerih naročniki so domače institucije, ter raziskovalne projekte, ki jih je v celoti ali delno financirala Evropska unija. Podrobnejši podatki o programu in posameznih raziskovalnih projektih so na voljo v prilogi knjige, na tem mestu pa ponujamo zgolj ključne vsebinske poudarke.

V izhodišče postavljamo **nacionalni raziskovalni program Obramboslovje**, ki zajema vprašanje varnosti v sodobnem svetu. Pri tem daje poudarek teorijam, ki so kritične do tradicionalnih pristopov k varnosti in opozarjajo na nekonvencionalne oblike ogrožanja varnosti ter izpostavljajo posameznika in različne družbene skupine kot temeljni referenčni objekt varnosti. Raziskovanje upošteva kontekst socialno-ekonomske in finančne krize v svetu, saj ta zaostruje obstoječe varnostne probleme in vpliva na pojav novih, hkrati pa omejuje možnosti držav in mednarodne skupnosti,

da se z njimi ustrezno spoprimejo, saj so razpoložljivi viri zaradi posledic krize omejeni. Ključni vsebinski sklopi programskega raziskovanja so: globalna, regionalna, nacionalna varnost ter varnost posameznika in družbenih skupin; preprečevanje oboroženih spopadov, analiza oboroženih spopadov ter vloga mednarodnih akterjev pri zaustavljanju spopadov in pokonfliktni obnovi držav – tj. varnostni, ekonomski, politični, upravni in vrednotni vidiki; mirovne operacije in misije kot oblika globalizacije varnosti – tj. uspešnost in učinkovitost mednarodnega posredovanja, vpliv sodelovanja vojska v mednarodnih operacijah in misijah na proces njihove funkcionalne profesionalizacije, procesi vodenja vojaške ali civilne operacije v večkulturnem okolju; ekonomski vidiki varnosti, s poudarkom na ekonomskem bojevanju in ekonomskih sankcijah kot sredstvu za doseganje zunanjepolitičnih ciljev in varnostnih interesov ter na analizi obrambnih izdatkov; kognitivno institucionalna analiza sodobnih kompleksnih kriz ter kriznega upravljanja in vodenja; okoljska varnost in v tem kontekstu odzivanje na nesreče in energijska varnost; informacijska varnost in kibernetični prostor kot nova strateška domena; boj proti terorizmu; transformacija obrambne politike in obrambnih, še posebej vojaških sistemov sodobnih držav; etični in pravni vidiki uporabe sodobnih varnostnih tehnologij; varnostna kultura, še posebej mlade populacije ter izbrane teme iz sociologije vojske in polpretekle vojaške zgodovine Slovenije.

Projekt *Preoblikovanje obrambnih politik v sodobnem varnostnem okolju* bogati teoretično-metodološke, terminološke in druge prvine obramboslovne vede. Raziskovalci smo oblikovali model za spremljanje obrambne politike sodobne države, ki omogoča pridobivanje novih znanstvenih spoznanj, obsežna podatkovna baza (kvantitativnih vojaških in nevojaških indikatorjev) pa je temeljno izhodišče za nadaljnje znanstveno proučevanje obrambnega sektorja v sodobni državi. Rezultati raziskovalnega projekta omogočajo izvedbo celovite strokovne ocene dosedanjega razvoja in preoblikovanja obrambne politike v Republiki Sloveniji ter z dodatno izvedenimi analizami omogočajo oblikovanje strokovnih izhodišč za Vlado RS na področju obrambnega načrtovanja in izvajanja obrambne politike (Projektna dokumentacija ORC, 2010–2015).

Aplikativna raziskava *Pripravljenost na evakuacijo v primeru jedrske nesreče* je bila del širšega projekta, ki ga je sofinanciral Finančni instrument civilne zaščite Evropske unije in je imel namen prispevati k boljši pripravljenosti sistema zaščite, reševanja in pomoči na območju izvajanja prvih zaščitnih ukrepov v neposredni bližini Nuklearne elektrarne Krško. Projektna skupina je izvedla javnomnenjsko raziskavo in intervju o pripravljenosti prebivalstva, ustanov in podjetij na evakuacijo v primeru jedrske nesreče. Z raziskavo smo prišli do objektivnih izsledkov o pripravljenosti

na evakuacijo v Občini Krško, na tej podlagi pa smo podali priporočila, ki lahko prispevajo k izboljšanju načrtovanja in ukrepanja v primeru jedrske nesreče, še posebej k hitri in učinkoviti razglasitvi in izvedbi evakuacije.

Izvedli smo tudi več raziskav na temo **uporabe brezpilotnih letalnikov na varnostnem področju**. Prva se je nanašala na **aplikacijo naprednih geodetskih storitev pri zagotavljanju sodobne varnosti**. V okviru raziskave smo analizirali uporabo brezpilotnih letalnikov pri zagotavljanju nacionalne varnosti, pomen in uporabo geoprostorskih podatkov (še posebej podatkov 3D, pridobljenih v realnem času) za nacionalno varnost ter normativno pravno urejenost komercialne uporabe brezpilotnih letalnikov. Rezultati raziskave so prinesli pregled normativno pravne ureditve uporabe UAV v članicah EU in ZDA, klasifikacijo brezpilotnih letalnikov in analizo njihove uporabnosti pri zagotavljanju varnosti ter smernice s predlogom za regulacijo uporabe brezpilotnih letalnikov v Sloveniji, in sicer na način, da ne bi zavrli podjetniške pobude, obenem pa bi zagotovili varno uporabo, predvsem pa upoštevanje omejitev, ki se nanašajo na varovanje osebnih podatkov in zaščito ključne družbene infrastrukture. Druga raziskava je zajela **uporabnost brezpilotnih letalnikov v zaščiti in reševanju na občinski ravni** in želi v proces zaščite in reševanja, kriznega upravljanja ter prostorskega načrtovanja na občinski ravni uvesti sodobne tehnologije za pridobivanje in obdelavo podatkov, ki bodo izhodišče za nove ocene tveganj ter optimizacijo intervencij v primeru naravnih in drugih nesreč. Cilji raziskave so posodobiti proces izdelave ocen ogroženosti pred naravnimi in drugimi nesrečami na lokalni/občinski ravni, s sodobnim zajemanjem 3D-prostorskih podatkov in uporabo brezpilotnih letalnikov izboljšati učinkovitost občinskega sistema zaščite in reševanja oz. kriznega upravljanja v fazi intervencije, ko naravni pojavi že prerastejo v naravne nesreče, seznaniti občinske akterje, pristojne za zaščito in reševanje, s sodobnimi tehnikami pridobivanja prostorskih podatkov ter pravnim okvirom za uporabo brezpilotnih letalnikov ter občini predlagati uporabo konkretnega brezpilotnega letalnika s pripadajočo strojno in programsko opremo glede na njene geografske in klimatske značilnosti ter kadrovske zmožljivosti. Tretja raziskava je omogočila **oblikovanje modela za določanje optimalne uporabe brezpilotnih letalnikov v slovenskem prostoru s pravnega in praktičnega vidika**. Namen je bil poiskati formalne in praktične rešitve, ki bi omogočale varno in konkurenčno uporabo brezpilotnih letalnih naprav v slovenskem prostoru, in sicer tako za nacionalnovarnostni sistem kot tudi za druge javne in zasebne organizacije. Konkretni rezultati raziskave so pravilnik, ki se osredotoča na letalno napravo, operacije, ki jih z njo lahko izvajamo in pilota naprave, model za uporabo brezpilotnih letalnikov v slovenskem

prostoru glede na geografske, vremenske, poselitvene in druge dejavnike ter analiza primerov, v katerih je uporaba brezpilotnih letalnikov predstavljala varnostno tveganje za ljudi ali stvari, in sicer v slovenskem in mednarodnem prostoru (Projektna dokumentacija ORC, 2010–2015).

Predstavitev raziskovalnega dela nadaljujemo s projekti, ki jih je (so)financirala Evropska komisija. Projekt ***Inovativna integrirana orodja in platforme za pripravljenost in odziv na radiološko krizo v Evropi*** izhaja iz izkušenj jedrske nesreče v Fukušimi, ki zahteva od Evrope izboljšanje njene pripravljenosti na spoprijemanje s podobnimi katastrofičnimi dogodki. Raziskava se osredotoča na ocenjevanje pripravljenosti evropskih držav na jedrske izpuste, razvoj analitičnih orodij za zmanjševanje tveganj, izboljšanje procesov za obdelavo kontaminiranih izdelkov, izboljšanje zmogljivosti za modeliranje atmosferskega širjenja radioaktivnih delcev in izboljšanje obveščanja javnosti.

Projekt ***Celovit evropski pristop k zaščiti civilnega letalstva*** predpostavlja, da tudi v Evropi civilno letalstvo predstavlja potencialno tarčo terorističnih skupin. Izkazalo se je, da je v pripravi veliko število novih varnostnih ukrepov, ki pa jih je treba bolj celovito presoditi z upoštevanjem pravnih, finančnih, operativnih in družboslovnih kriterijev. Raziskava se je osredotočila na prepoznavanje novih terorističnih groženj civilnemu letalstvu, nato pa je bil oblikovan nabor potrebnih varnostnih postopkov in holističnih varnostnih konceptov za izboljšanje zaščite tega področja v prihodnje (Projektna dokumentacija ORC, 2010–2015).

Projekt ***Varnost in odpornost globalnih satelitskih navigacijskih sistemov*** se osredotoča na tiste grožnje, katerih intenzivnost bi se lahko povečala v prihodnjih letih, npr. s terorističnimi napadi visoko usposobljenih in izobraženih teroristov. Razvrščanje groženj po pomenu in oblikovanje scenarijev sta uporabljena kot vložek za razvoj in oblikovanje prototipne rešitve za obvladovanje varnostnih tveganj v zvezi z nastajajočim evropskim navigacijskim satelitskim sistemom GALILEO (*Security Management Solution - SMS*). Raziskava, ki še poteka, bo ponudila centralizirano rešitev, ki bo omogočala samodejno zaznavo zlonamernih dejanj z vgrajeno rekonfiguracijo zmogljivosti za zagotavljanje skupnega sistema kakovosti storitev (*Quality of Service System*) (Projektna dokumentacija ORC, 2010–2015).

Projekt ***Izboljšanje učinkovitosti zmogljivosti EU za preprečevanje konfliktov*** analizira delovanje EU na področju dolgoročnega preprečevanja obojestranskih spopadov, s poudarkom na operacijah in misijah v okviru skupne obrambne in varnostne politike. Namen raziskave, ki je v začetni fazi, je poiskati nove rešitve in pristope v delovanju EU na tem področju ter s tem izboljšati delovanje EU na konfliktnih območjih in v pokonfliktni obnovi

(Jugovzhodna Evropa, Afrika, Bližnji vzhod in Afganistan) (Projektna dokumentacija ORC, 2010–2015).

V okviru projekta *Aktivno državljanstvo in domovina* smo raziskovali razumevanje domoljubja med mladimi in pedagogi, prisotnost teh vsebin v učnem procesu in z analizo učnih načrtov ugotovili, kakšno je normativno stanje na področju domoljubnih vsebin v slovenskem šolskem sistemu. To smo podkrepili s številnimi znanstvenimi razpravami o spreminjajoči se vlogi domoljubja v sodobnih družbah, opravili analize v nekaterih drugih evropskih družbah ter se posvetili pojasnjevanju in nujnemu vsebinskemu razlikovanju med domoljubjem in nacionalizmom. Projekt je sestavljen iz dveh delov; prvega predstavljajo poglobljene teoretične razprave in strokovna razmišljanja vodilnih slovenskih raziskovalcev na področju domoljubja in aktivnega državljanstva, drugega pa empirične raziskave in zapolnjevanje vsebinskih vrzeli v institucionaliziranih oblikah izobraževanja na osnovnošolski in srednješolski ravni. Praktični rezultat raziskave so uporabna didaktična gradiva, katerih namen je omogočiti bolj sistematičen pristop k obravnavanju domoljubnih vsebin med mladimi ter ustvariti razmere za boljše razumevanje koncepta domovine in države (Projektna dokumentacija ORC, 2010–2015).

Evropska akcija sodelovanja na področju znanosti *Novi izzivi mirovnih operacij in vloga Evropske unije v multilateralnem kriznem upravljanju* je omogočila poglobljeni raziskovalni diskurz in izmenjavo raziskovalcev med sodelujočimi akademskimi institucijami. Upošteva je rastoč pomen multilateralnih mirovnih operacij v svetu, je bil cilj akcije stimulirati soočenje pogledov in na novo raziskati evropsko vizijo mirovnih operacij glede tega, zakaj, kako, kdaj in s kom naj Evropska unija načrtuje skupne mirovne operacije in operacije izgrajevanja miru. Posledično je akcija prispevala h krepitvi koncepta učinkovitega multilateralizma, ki je srčika Evropske varnostne strategije, sprejete leta 2003. Ta dokument pravi, da je »evropska prioriteta krepitev in dvig pripravljenosti Združenih narodov, da bi lahko izpolnili svoje pristojnosti in delovali učinkovito«. Partnerji v projektu, ki jih navdihuje Capstonova doktrina, ki postavlja vodilna načela in ključne cilje mirovnih operacij Združenih narodov v 21. stoletju, tlakujejo pot možni skupni politiki EU na področju mirovnih operacij, da bi tako izboljšali koherentnost pristopa Evropske unije h kriznemu upravljanju nasploh.

Večji del vsebine monografije se opira na zgoraj orisane raziskovalni program in projekte. Prispevek Antona Grizolda in Iztoka Prezlja obravnava preoblikovanje obrambnih politik držav v kontekstu širše nacionalno-varnostne politike in v okviru sistema mednarodne varnosti. Preoblikovanje je v največji meri pogojeno s spremembo v strukturi ogroženosti držav in mednarodne skupnosti, ki je vse bolj nekonvencionalna in med drugim

12

zajema okoljske probleme, migracije, terorizem, informacijske napade in piratstvo. Ta proces od države in njenega obrambnega sistema, še zlasti od oboroženih sil, zahteva oblikovanje novih odzivov, načinov in mehanizmov za zagotavljanje varnosti in obrambe. Avtorja proces preoblikovanja obrambne politike držav in mednarodnih organizacij analizirata prek dveh pristopov, in sicer reforme varnostnega sektorja ter koncepta obrambne transformacije. Prvi opozarja na spremembe obrambnopolitičnih ciljev držav, strukturne spremembe v obrambnem sistemu, še posebej v oboroženih silah, internacionalizacijo obrambnih politik ter na odvisnost reformnih procesov od razpoložljivih materialnih in finančnih virov, s katerimi države še zdaleč niso v primerljivem položaju. Drugi pristop pa razkrije faze preoblikovanja obrambnega sistema in izpostavi predvsem uvajanje novih oborožitvenih sistemov, spremembo obsega in sestave oboroženih sil ter spremembe na področju obrambnega načrtovanja, pri katerem je vse večji poudarek na načrtovanju zmogljivosti, medtem ko različni scenariji nimajo več tako velikega pomena.

Rok Zupančič razpravlja o konceptu preprečevanja oboroženih konfliktov, pri čemer se sprašuje, ali lahko koncept postane nova norma v mednarodnih odnosih. Prve ideje o preprečevanju oboroženih konfliktov se pojavijo že v predantičnem času, še posebej na Kitajskem in v Indiji, znani so tudi posamični primeri iz antike. Srednji vek prinese pomemben napredek na tem področju, saj so nekatere spore reševali s tajnimi pogajanjmi, tudi prek arbitraže in mediacije. V obdobju po sklenitvi vestfalskega miru leta 1648 je kar nekaj pomembnih mejnikov v prizadevanju za preprečevanje oboroženih konfliktov, na katere nas opozori avtor: koncert evropskih sil, haaški mirovni konferenci, dejavnost Društva narodov in kasneje OZN, ki koncept preventivne diplomacije uveljavi kot svojo uradno politiko. V tem kontekstu lahko omenimo tudi ustanovitev EU in KVSE. Po hladni vojni je bil koncept preprečevanja oboroženih konfliktov tesno povezan s koncipiranjem novih, kooperativnih varnostnih paradigem, preprečevanje oboroženih konfliktov pa naj bi postalo strukturno in ne zgolj operativno. Razprava o preprečevanju konfliktov se dotika predvsem razmišljanj o (ne)nasilnosti človekove narave, pomembno pa jo označujejo tudi moralno-humanitarni, politični in ekonomski argumenti. Prizadevanje subjektov mednarodnih odnosov, da bi preprečevanje oboroženih konfliktov postalo mednarodna norma, pa ne more biti v celoti uspešno, dokler se ne uveljavi koncept človekove varnosti in dokler vsak posameznik tega ne ponotranji na miselni ravni.

Mirko Cigler raziskuje sodobna varnostna dogajanja v povezavi hibridna vojna–hibridno mirovno posredovanje–hibridni mir–hibridna varnost. Avtor v izhodišče razprave postavi pregled geopolitične slike sveta,

s poudarkom na stanje v Evropi. Opozori na zmanjševanje geopolitične teže EU, ki ima tudi težave pri uresničevanju koncepta skupne obrambe, pri čemer se države članice glede stopnje privrženosti temu konceptu razvrščajo v štiri skupine – od tistih držav, ki vidijo perspektivo v evropski obrambi, do tistih, ki so glede nje neodločene ali celo indiferentne. V nadaljevanju opredeli koncept hibridne vojne, katere raznovrstne oblike se napajajo predvsem v presečišču političnih, ekonomskih, informacijskih in vojaških (nasilnih) sredstev. Iz koncepta hibridne vojne so logično izpeljani še koncepti hibridnega mirovnega posredovanja, hibridnega miru in hibridne varnosti. K slednji poleg držav prispevajo tudi mednarodne organizacije, nevladne organizacije, humanitarne organizacije in civilna družba nasploh. Klasifikacija omenjenih konceptov je ilustriрана s številnimi aktualnimi primeri virov ogrožanja in odzivanja nanje.

Uroš Svete nadaljuje z razpravo, saj v premislek ponudi besedni zvezi »hibridizacija konfliktov« in »hibridno vojskovanje«. Slednje zajema številna sredstva – od rednih vojaških enot, specialnih sil in neregularnih sil, prek spodbujanja lokalnih nemirov, informacijskega bojevanja do diplomacije in ekonomskega bojevanja. Hibridno vojskovanje torej vključuje materialno in kognitivno raven, odkrite in prikrite oblike delovanja, kombinira različne prvine nacionalne moči ter vključuje tudi nezakonito in nelegitimno delovanje. Vzroke za hibridnost sodobnih konfliktov avtor vidi v zahodni konvencionalni vojaški premoči, liberalni ekonomiji, ki tudi varnost kot dobroto vsaj delno privatizira, ter v krizi identitete obrambnega sektorja v »hibridnem svetu«. Določene oblike hibridnega vojskovanja spodbuja tehnološki razvoj, ki je privedel do »omrežene družbe«, ta pa pomeni demokratizacijo informacij na eni strani in demokratizacijo destrukcije na drugi. Slednja se nanaša na proliferacijo vojaških tehnologij oz. sredstev in akterjev. Sodobna tehnologija spreminja družbe, družbe pa spreminjajo svoje zaznave in vrednote.

Anton Žabkar uvodoma predstavi različne napovedi scenarijev o tem, kako naj bi proces globalizacije vplival na vojna ladjevja sredozemskih držav, v nadaljevanju pa izvede temeljito primerjalno analizo razvoja sredozemskih bojnih flot od leta 2000 do 2015. Analiza pokaže, da se skupni izpodriv vseh vojnih ladij na obravnavanem območju v zadnjih petnajstih letih praktično ni spremenil, spremenila pa se je struktura vojnega ladjevja: glede na leto 2000 je v letu 2015 opaziti povečan delež fregat, delež desantnih ladij je ostal nespremenjen, delež podmornic se je rahlo povečal, medtem ko se je znatno povečal delež ladij in plovil obalne straže, pomorske policije in carine. Avtor opozori na staranje flotnega materiala, kar vpliva na njegovo manjšo razpoložljivost (pogoste okvare) ter visoke stroške vzdrževanja, hkrati pa nakaže tudi smer razvoja novih vrst sodobnih

vojnih ladij. Predstavi nam pomorske zmogljivosti sredozemskih držav, hkrati pa prek strateške analize opozori na vpliv ameriške in ruske vojne mornarice na razmerje sil v Sredozemlju, pri čemer ne zapostavi aktualnega dogajanja na Bližnjem vzhodu, v Ukrajini, še posebej na Krimu in sredozemskega migracijskega fenomena.

Anton Bebler presoja evropsko varnost v luči ukrajinske krize. Najprej oriše zapleteno in pestro zgodovinsko ozadje krize, ki vpliva na jezikovne, civilizacijske, verske in druge razlike ter na različno politično kulturo državljanov Ukrajine. Avtor celotno krizo razdeli na več konfliktov, ki imajo pretežno notranji, meddržavni rusko-ukrajinski in mednarodni značaj. Prvi notranji ukrajinski konflikt se je začel z množičnimi protesti na trgu Majdan proti predsedniku Viktorju Janukoviču, ki je tik pred zasedanjem vrha EU v Vilni odpovedal podpis že pripravljenega asociacijskega sporazuma z EU. Nemiri, ki so sledili, so zajeli predvsem Kijev ter osrednje in zahodne dele države, v katerih je ukrajinjščina prvi občevalni jezik. Na jugu in vzhodu, kjer živi pretežno rusko govoreče prebivalstvo, nemirov v glavnem ni bilo. Drugi notranji konflikt je izbruhnil, ko so brezvladje in razprtije v prestolnici ponudile priložnost za javno izražanje odcepitvenih teženj na jugovzhodu Ukrajine, čemur so sledili odstranjevanje ukrajinskih državnih simbolov, spopadi s policijo, razglasitev dveh ljudskih republik, izvedba lokalnih volitev in ustoličenje novih proruskih voditeljev. Sledil je oborožen spopad med ruskimi in rusko govorečimi vstajniki ter ukrajinsko vojsko in prostovoljci nacionalne garde, ki so napadli odcepljena ozemlja. Zaradi vpletenosti Ruske federacije v ta konflikt je prišlo do tretjega konflikta, ki je trajal približno tri tedne v februarju in marcu 2014, in sicer med Ukrajino in Rusko federacijo, ki sta že pred tem imeli številna nerešena vprašanja. Epilog je bil ruska zasedba Krima in njegova priključitev Ruski federaciji. To je sprožilo še mednarodni konflikt med Rusko federacijo in zahodnimi zavezniki: po avtorjevem mnenju je k temu v dobršni meri prispevala neustrezna politika EU in ZDA do Ukrajine ter njuno vmešavanje v ukrajinske notranje zadeve. Zasedba Krima pa je povzročila ostro reakcijo v delu mednarodne skupnosti in določene povračilne ukrepe proti Ruski federaciji. Posledično sta aneksija Krima in vojna v Donbasu negativno vplivali na varnostni položaj predvsem Vzhodne Evrope, na občutek vojaške ogroženosti v nekaterih evropskih državah, na jedrski razorožitveni proces, na zaupanje v regiji in na omejevanje vojnih dejavnosti v Evropi.

Marjan Malešič, avtor tega prispevka, obravnava probleme in težave, s katerimi se srečuje EU pri uresničevanju koncepta Skupne varnostne in obrambne politike. Ne gre za obravnavo prizadevanj EU na varnostnem področju na teoretski, konceptualni, strukturni ali funkcionalni ravni, ker je to obdelano v delih številnih avtorjev, ampak za pogled »skozi« različne

varnostne dejavnosti EU in za prepoznavanje ter oris temeljnih problemov in težav, ki se pri tem pojavljajo. Te razvrstim od splošnih k bolj posebnim. Med splošnimi problemi izpostavim zastarelost evropske varnostne strategije, ki je nastala pred več kot desetletjem, svet in EU pa sta se medtem zelo spremenila, vprašanje legitimnosti varnostnega delovanja EU, celovitost pristopa pri uveljavljanju evropske varnostne in obrambne politike, proces odločanja o varnostnih in zunanje-političnih vprašanjih ter pičlo obrambno porabo, ki ne omogoča razvoja ustreznih zmogljivosti za samostojno izvajanje vojaških operacij z visokimi cilji. Specifični problemi operacij kriznega upravljanja pa zajemajo kompleksno pravno podlago, pomanjkanje konceptualnih in teoretskih podlag, uveljavljanje nacionalnih interesov držav na račun skupnostnih, nerazumevanje vloge civilnih operacij, civilno-vojaško sodelovanje in usklajevanje ter pomanjkanje skupne strateške kulture kot kombinacije idej, vrednot, norm in praks na varnostnem področju.

Jelena Juvan o evropski (ne)varnosti razmišlja z vidika Lizbonske pogodbe ter institucionalnih in vsebinskih sprememb, ki jih ta prinese na področju skupne zunanje, varnostne in obrambne politike ter v luči aktualnih virov ogrožanja. Evropska unija je s sprejetjem Lizbonske pogodbe leta 2009 postala pravna oseba, uvedla je stalnega predsednika Evropskega sveta za čas dveh let in pol ter visokega predstavnika EU za zunanje zadeve in varnostno politiko, ki predseduje Svetu za zunanje zadeve in je hkrati podpredsednik Evropske komisije. Ustanovljena je bila Služba za zunanje delovanje EU. Naloge v okviru Skupne varnostne in obrambne politike se širijo, sprejeti sta klavzula o vzajemni pomoči članic v primeru oborožene agresije na eno izmed njih ter klavzula o solidarnosti, ki omogoča uporabo vojaških zmogljivosti držav članic v primeru terorističnega napada ali večje nesreče. Med viri ogrožanja, ki so ključni za EU, avtorica prepozna oborožene spopade, ki potekajo na ozemlju Evrope ali zunaj nje, vendar imajo učinke nanjo, mednarodni terorizem, kibernetične grožnje ter okoljske vire ogrožanja varnosti, še posebej naravne nesreče in grožnje, ki izhajajo iz visoke stopnje energetske odvisnosti EU od drugih držav, še zlasti Ruske federacije.

Maja Garb preučuje uspešnost mirovnih operacij. Laično vprašanje, ki se postavi ob spremljanju množičnih medijev s (po)konfliktnih območij, namreč je, ali delovanje mirovnih sil v teh okoljih sploh prinaša spremembo na bolje. Avtorica se osredotoči na kriterije, ki omogočajo presojo uspešnosti mirovnih operacij in zajemajo nekaj temeljnih in v bistvu preprostih vprašanj: Ali je mirovna operacija ustavila, omejila nasilni konflikt ali ohranila doseženi mir, ali je zmanjšala trpljenje ljudi, ali je preprečila širitev konflikta zunaj meja države, kjer operacija poteka, ali podpira dolgoročno reševanje konflikta in ustvarjanje stabilnega okolja? Uporaba teh kriterijev

omogoča ugotovitev, ali je bila mirovna operacija uspešna, delno uspešna ali neuspešna. Empirična analiza nekaterih analitikov pokaže približno polovično uspešnost mirovnih operacij, na večjo uspešnost pa vplivajo naslednje okoliščine: med sprtimi stranmi in akterji obstaja soglasje o operaciji, mirovniki so oboroženi zgolj z lahkim orožjem, ki ga uporabljajo le v samoobrambi, mirovne sile so nevtralne, gre za meddržavni in ne notranji konflikt ter možnost namestitve mirovnih sil v sorazmerno neranljivem okolju, ki omogoča enostavno ločevanje borcev sprtih strani in odkrivanje kršitev mirovnega sporazuma.

Janja Vuga obravnava zanimivo vprašanje s področja sociologije vojske, in sicer usklajevanje med delom in družino, ki zadeva očete, matere in otroke, povezane z vojaško organizacijo. Zahteve vojaške organizacije do zaposlenih in družine do svojih članov med seboj pogosto niso usklajene, kar lahko vodi v konflikt. Raziskave kažejo, da so na udaru predvsem ženske, ki morajo pogosto svojo kariero prilagajati dejstvu, da je partner zaposlen v vojaški organizaciji, in otroci, ki pogrešajo polno vlogo enega od staršev v obdobju odraščanja, hkrati pa tudi očetje niso zadovoljni z žrtvovanjem zasebnega v korist javnega. Avtorica na kratko oriše dosedanje raziskovanje vojaških družin v Sloveniji in predstavi rezultate zadnje raziskave na to temo, ki se je osredotočila na starševski stres v času sodelovanja družinskega člana v mirovni operaciji in misiji, vedenjske in čustvene težave otrok v času odsotnosti enega od staršev, težave z usklajevanjem delovnih in družinskih obveznosti ter stil navezanosti otroka na starše. Rezultati raziskovanja kažejo, da slovenske družine v primerjavi z družinami v državah EU potrebujejo več pomoči starih staršev, kljub temu da je v Sloveniji sorazmerno dobro razvita institucionalna varstvena mreža. Nadalje, vojaške družine poleg socialne in institucionalne podpore vse bolj uporabljajo »najeto« (plačano) podporo, si želijo več informacij o dogajanju na operaciji ali misiji in pričakujejo uravnovešenost med pomočjo vojaške organizacije ter posegom v zasebnost pripadnikov in njihovih družin. In ne nazadnje, otroci pogosto svojo stisko zaradi daljše odsotnosti enega od staršev kažejo z uporništvom. Na težave otrok vplivajo tudi preobremenjenost tistega od staršev, ki ostane z njimi, saj ta težko usklajuje zahtevno delo v službi in družinske obveznosti.

Vladimir Prebilič predstavi koncept »vodne varnosti«, ki izhaja iz ključne vloge vode za preživetje človeka. Koncept vodne varnosti zajema zaščito vodnih zalog, ki zadostujejo za bivanjske potrebe prebivalstva, za proizvodnjo hrane in potrebe industrije. Predpostavlja skrajno racionalno porabo vode, odkrivanje novih vodnih virov in zaščite obstoječih, da bi preprečili pomanjkanje vode zaradi naravnih, antropogenih ali tehnoloških razlogov. Avtor med drugim opozori na nesorazmerno geografsko porazdelitev vode

glede na potrebe svetovnega prebivalstva in posledično pomanjkanje vode v določenih predelih sveta, na vprašanje racionalne rabe in kakovosti vode, tam, kjer je (še) ne primanjkuje, ter na nevarnost obravnavanja vode zgolj kot ekonomske dobrine, ki jo vsiljuje neoliberalni ekonomski koncept, kaže pa se v prizadevanjih po privatizaciji vodnih virov. Ozaveščanje različnih porabnikov vode o nujnosti njene zaščite in racionalne rabe je dolgoročen, a neizogiben proces, ki naj prepreči »vodni stres« in zagotovi dolgoročno »vodno varnost«.

Iztok Prezelj in Dušan Marinčič izpostavita vlogo in pomen simulacij na področju kriznega menedžmenta, pri čemer izhajata iz empirično potrjenega dejstva, da sodobna kompleksna kriza zahteva usklajene dejavnosti številnih akterjev, ki se z njo ukvarjajo. Usklajenost med akterji se je velikokrat v praksi izkazala kot zelo težaven proces, podobno pa tudi raven usposobljenosti ni vedno na pričakovani ravni. Simulacije kriznega menedžmenta v obliki računalniško podprtih vaj ponujajo številne možnosti za izboljšanje pripravljenosti akterjev na krizo in usklajenosti njihovega odziva. Avtorja opredelita simulacije kriznega menedžmenta, pojasnita njihove vrste, njihovo koristnost in omejitve, analizirata ključne parametre tipičnega simulacijskega modela in pojasnita fenomen kompleksnih simulacij. Poleg tega predstavi pripravo, organizacijo in analizo računalniško podprte vaje kriznega odzivanja ter kratek zgodovinski razvoj simulacijskih modelov.

Viri in literatura

- Marjan Malešič (2013): Aktualna vprašanja razvoja obramboslovja. Teorija in praksa, 50 (2): 330–346.
- Ljubica Jelušič, Anton Grizold (2008): Obramboslovje: od epistemološke uresnitve do internacionalizacije. V Monika Kalin Golob, Nataša Logar in Anton Grizold (ur.). Jezikovna prepletanja, 189–203. Ljubljana: FDV.
- Anton Bebler (1996): Dvajset let obramboslovja na Slovenskem. V Marjan Malešič (ur.). Razvoj obramboslovne misli, 9–12. Ljubljana: FDV.
- Marjan Malešič (2014): Slovenska javnost: spoznavni in zaznavni vidiki varnosti. Ljubljana: Založba FDV.
- Projektna dokumentacija ORC (Obramboslovnega raziskovalnega centra) o prijavih in poročilih raziskovalnega programa in projektov, 2010–2015.

Preoblikovanje obrambnih politik v sodobnem varnostnem okolju¹

Anton Grizold, Iztok Prezelj

Uvod

Preoblikovanje obrambne politike v sodobnem varnostnem okolju je postala stalnica v delovanju razvitih držav. V obdobju po koncu hladne vojne se ponovno izpostavlja problem iskanja identitete obrambne politike v okviru nacionalnovarnostne politike in tudi sistema mednarodne varnosti (OZN). To iskanje je tesno povezano z vstopanjem netradicionalnih izzivov in problemov na obrambno področje (npr. uporaba vojaških instrumentov pri zagotavljanju humanitarne pomoči v primerih naravnih in drugih nesreč in razpadu institucionalnega okvira države (npr. v Afganistanu, Iraku, Libiji, Siriji idr.), pri reševanju in zaščiti beguncev, preprečevanju in odpravljanju posledic terorističnih napadov, piratstva, informacijskega ofenzivnega sovražnega delovanja, okoljskih groženj itd.).

---

¹ V okviru ORC je v obdobju od maja 2010 do aprila 2013 potekal raziskovalni projekt *Preoblikovanje obrambnih politik v sodobnem varnostnem okolju*, ki ga je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS. Raziskovalno skupino so sestavljali: vodja projekta red. prof. dr. Anton Grizold, člani ožje raziskovalne skupine: izr. prof. dr. Iztok Prezelj, doc. dr. Erik Kopač, doc. dr. Aleš Žiberna, asist. dr. Rok Zupančič, doc. dr. Janja Vuga in strokovna sodelavka Anja Kolak. Pri raziskovalnem projektu sta sodelovala red. prof. dr. Anton Bebler in red. prof. dr. Marjan Malešič.